Stručni rad

NEPOSREDNI ODGOJNO-OBRAZOVNI RAD STRUČNOG SURADNIKA KNJIŽNIČARA U POSEBNOJ ODGOJNO-OBRAZOVNOJ USTANOVI

Marija Blažević

Centar za odgoj, obrazovanje i razvojnu podršku dr. Terezija Salaj Rakić

Sažetak

Rad prikazuje ulogu stručnog suradnika knjižničara u neposrednom odgojno-obrazovnom radu s učenicima s teškoćama u razvoju u posebnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi. Za kvalitetno planiranje i provođenje različitih aktivnosti, knjižničar treba poznavati zakonske i kurikulske dokumente koji pružaju smjernice za njegov rad. Pri planiranju aktivnosti važna je suradnja knjižničara s učiteljima, drugim stručnim suradnicima i ostalim dionicima odgojno-obrazovnog procesa. Na temelju primjera iz prakse uočava se na koji način knjižničar prilagođava nastavne materijale te primjenjuje vizualne, digitalne i komunikacijske potpore u radu s učenicima različitih sposobnosti. Posebnu pozornost knjižničar posvećuje razvoju čitalačkih sposobnosti učenika kroz interpretativno čitanje, dramatizaciju, jezične igre i druge aktivnosti prilagođene mogućnostima učenika. Osim toga, knjižničar svoju stručnost i kreativnost u radu pokazuje tijekom provođenja različitih školskih projekata, izvannastavnih aktivnosti te suradnji s drugim školama i međunarodnim partnerima. Stručni suradnik knjižničar, dakle, ima važnu ulogu u stvaranju poticajnog odgojno-obrazovnog okruženja za učenike s teškoćama u razvoju.

Ključne riječi: učenici s teškoćama u razvoju, čitalačke sposobnosti, individualizirano obrazovanje, suradnja, školska knjižnica

1. Uvod

Konvencijom o pravima djeteta priznata su prava djece na odgoj i obrazovanje u skladu s njihovim mogućnostima, što uključuje i učenike s teškoćama u razvoju. Svojim potpisom Konvencije, Republika Hrvatska osigurala je ravnopravno uključivanje učenika s teškoćama u sustav odgoja i obrazovanja u zajednicama u kojima žive. Time je omogućena individualizacija i prilagodba aktivnosti koja je istovremeno planirana s određenim razinama ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda, vrednovanja i strategijama učenja. Cilj je omogućiti svim učenicima jednake uvjete za rad i učenje odnosno primjerene oblike školovanja i programe obrazovanja, kao i stručnu podršku kako bi ravnopravno sudjelovali s drugim učenicima u odgojno-obrazovnom procesu čime bi se spriječila eventualna diskriminacija na temelju invaliditeta odnosno poteškoće. [4] Tijekom 2024. objavljen je dokument Posebni nastavni planovi i programi za osnovnu i srednju školu za učenike s teškoćama u razvoju. Dokument podrazumijeva prelazak na sustavno poučavanje koje razvija učenikove kompetencije, a ishode učenja usmjerava na učenikove sposobnosti, razvojne osobitosti i učenikove jake strane. Težište poučavanja prenosi se s usmjerenosti na odgojno-obrazovne sadržaje k usmjerenosti na odgojno-obrazovne ishode učenja. [6]

Sukladno navedenom, svi odgojno-obrazovni djelatnici posebnih ustanova provode nove programe zadnje dvije školske godine. Za rad s učenicima s teškoćama u razvoju od velike su pomoći i Smjernice za rad s učenicima s teškoćama, u izdanju Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih. Smjernice navode uloge sudionika odgojno-obrazovnog procesa i vrste podrške, među kojima je i stručni suradnik knjižničar, navode se pedagoško-didaktičke osnove u radu s učenicima, razvojne osobitosti učenika s teškoćama u razvoju te još nekoliko važnih poglavlja. [4] Stručni suradnik knjižničar iz ovih Smjernica crpi osnovna znanja o učenicima s teškoćama u razvoju, a posebno se to odnosi na knjižničare koji se u svome radu prvi put susreću s njima. Za one koji već imaju iskustva, Smjernice obogaćuju postojeća znanja te usmjeravaju k poboljšanju neposrednog rada s učenicima.

U ovome će se radu istaknuti važnost suradnje svih dionika odgojno-obrazovnog procesa, gdje je knjižničar kao stručni suradnik potpora učitelju razredniku ili predmetnom učitelju, dok s druge strane u suradnji s ostalim stručnim suradnicima, u školi i van nje, osmišljava nove procese učenja korelacijom nastavnih predmeta i međupredmetnih tema. Knjižničar svoj doprinos kvalitetnom obrazovanju učenika s teškoćama daje pomno osmišljenim kurikulumom te godišnjim planom i programom rada. U radu će se prikazati isključivo neposredni odgojno-obrazovni rad s učenicima na temelju iskustvenih primjera iz prakse.

2. Prikaz neposrednog odgojno-obrazovnog rada stručnog suradnika knjižničara

Prema čl. 20. Pravilnika o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi, između ostalog, stoji da stručni suradnik knjižničar planira rad, priprema se i obavlja poslove u odgojno-obrazovnom radu, potiče razvoj čitalačke

kulture i osposobljava korisnike za intelektualnu proradu izvora, sudjeluje u formiranju multimedijskoga središta škole kroz opremanje stručnom literaturom, drugim izvorima znanja i odgovarajućom odgojno-obrazovnom tehnikom, obavlja stručno-knjižnične poslove te poslove vezane uz kulturnu i javnu djelatnost škole, stručno se usavršava te obavlja druge poslove vezane uz rad školske knjižnice. Dok članak 22. istog Pravilnika navodi da stručni suradnik knjižničar obavlja još i poslove razvijanja čitalačkih sposobnosti i poticanja verbalne i neverbalne komunikacije ukoliko radi u odgojno-obrazovnoj ustanovi s kurikulumima i programima za učenike s teškoćama u razvoju. [7] S ovim je Pravilnikom usklađen Standard za školske knjižnice iz 2023. koji navodi da odgojno-obrazovna djelatnost školske knjižnice podrazumijeva rad s učenicima, učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima, odgajateljima, ravnateljem i roditeljima te planiranje i programiranje odgojno-obrazovnoga rada. Rad s učenicima podrazumijeva, između ostalog, promicanje i sudjelovanje u unapređivanju svih oblika odgojno-obrazovnoga rada, organizaciju nastavnih sati u knjižnici i izvan nje, razvijanje svijesti o multikulturalnosti uz organizaciju zbirki i različite projekte. [5] Sukladno navedenom, stručni suradnik knjižničar ima zakonske osnove na temelju kojih provodi poslove razvijanja čitalačkih sposobnosti s učenicima u posebnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi.

2.1. Izrada Plana suradnje s razrednim odjeljenjima

Prije provedbe nastavnih sati s učenicima, preporučuje se izraditi Plan suradnje s razrednim odjeljenjima na početku školske godine te, ukoliko je moguće, pri izradi surađivati s razrednicima. Plan je temelj za organizaciju neposrednog rada stručnog suradnika knjižničara s razrednim odjeljenjima koji je u svojoj naravi promjenjiv i nadogradiv.

U Centru za odgoj, obrazovanje i razvojnu podršku dr. Terezija Salaj Rakić (u nastavku COOR Virovitica) stručna suradnica knjižničarka zaposlena je na 20 sati tjedno. Unatoč smanjenoj satnici, svake nastavne godine sa svakim razrednim odjelom, provodi najmanje jednu radionicu što potvrđuje da je uz dobru organizaciju i pravovremeno planiranje moguće redovito surađivati u nastavnom procesu. Svaki stručni suradnik knjižničar treba prema specifičnostima svoje ustanove procijeniti koje su aktivnosti i sadržaji ključni u radu s učenicima. Cilj Plana suradnje je uskladiti aktivnosti knjižničara i razrednika te time osigurati provedbu istih u skladu njihovih Godišnjih planova i programa rada.

2.2. Organizacija radionica za učenike

Organizacija aktivnosti odnosno radionica za učenike s teškoćama u razvoju zahtijeva temeljitu pripremu i dobro poznavanje specifičnosti teškoća svakog učenika. Iskustva iz prakse pokazuju da se radionice trebaju temeljiti na suradnji s razrednicima te po potrebi s predmetnim učiteljima, koji najbolje poznaju mogućnosti, interese i potrebe učenika te na temelju njihovih sugestija knjižničar prilagođava sadržaj, odabire primjerene metode rada itd. Također, iskustva pokazuju da se tijekom provedbe radionica mogu pojaviti nepredviđene situacije, poput nesuradljivosti učenika odnosno odbijanje sudjelovanja u aktivnostima ili različite promjene raspoloženja, zadržavanje pažnje na nevažnom predmetu i

slično. Javlja se umor kao i razdražljivost učenika ili pak izostanak učenika s nastave te se planirana i dogovorena radionica ponekad mora odgoditi. U takvim situacijama stručni suradnik knjižničar treba biti fleksibilan, spreman prilagoditi se trenutačnoj situaciji.

Priprema radionica započinje prikupljanjem informacija o predznanju učenika što se uočava iz razgovora s razrednikom/predmetnim učiteljem te uz pregled i analizu postojećih nastavnih materijala razrednog odjeljenja u kojemu se treba provesti radionica. Svaki učenik zahtijeva individualiziran pristup stoga uvid u postojeće nastavne materijale za svakog učenika može doprinijeti uspješnijoj radionici u konačnici.

Jedan od najvažnijih elemenata pripreme radionice je jezična i grafička prilagodba nastavnih materijala. Nakon odabira teme, stručni suradnik knjižničar izrađuje potrebne prilagođene materijale koji uključuju upotrebu slikovnih materijala, kratkih, jednostavnih tekstova s ponajviše jednosložnih i/ili dvosložnih riječi. Također, materijali trebaju biti jasni i pregledni, s uvećanim i prilagođenim fontom. Višesložne riječi korisno je zamijeniti vizualnom podrškom poput ilustracija koje se uobičajeno upotrebljavaju u posebnim ustanovama, kao što su simboli iz sustava ARASAAC, koji je dostupan na hrvatskom jeziku na mrežnoj stranici https://arasaac.org/index.html. U radu s određenim i težim skupinama učenika, korisno je uključiti glazbenu podršku. Iskustvo pokazuje da glazba može povećati motivaciju i osjećaj sigurnosti, posebno kod učenika iz spektra autizma.

Potrebno je naglasiti da izrada nastavnog materijala zahtijeva vrijeme, no kada se izradi, knjižničar ga uvijek iznova može upotrijebiti s drugim učenicima. Na taj si način knjižničar tijekom određenog razdoblja radnog iskustva može pripremiti gotov i kvalitetan materijal za rad s učenicima s teškoćama. Nažalost, slični materijali za rad s učenicima s teškoćama ne postoje u nabavi te ono što je dostupno na tržištu često je rad pojedinaca koji to skupo naplaćuju.

Za razvijanje čitalačkih sposobnosti učenika s težim teškoćama preporučuje se priprema Priče u nizu slika, od 4 do najviše 6 sličica koje prikazuju određenu temu. Sličice je moguće pronaći u dječjim časopisima ili ih samostalno kreirati uz pomoć dostupnih digitalnih alata. Preporučuje se Canva, digitalni alat koji nudi profesionalnu verziju svim odgojno-obrazovnim djelatnicima besplatno. Odabrana priča može se kreirati i uz pomoć alata E-Galerija. ICT-AAC e-Galerija besplatna je hrvatska aplikacija koja osim kao pomoć u komunikaciji za djecu s intelektualnim ili motoričkim teškoćama, može biti korisna i zanimljiva i djeci s blagim jezičnim i govornim teškoćama, kao i djeci urednog razvoja. Osim postojećih priča unutar aplikacije, postoji opcija Pričam ti priču koja omogućuje stvaranje novih priča pomoću niza sličica koje mogu biti fotografije snimljene uređajem, slike iz galerije uređaja ili simboli iz triju nekomercijalnih galerija (ARAASAC, Mulberry i Sclera). Svakoj sličici moguće je pridružiti tekstualni i zvučni zapis koji opisuju odgovarajući dio priče. [3]

Kako bi se učenicima s teškoćama omogućilo aktivno i ravnopravno sudjelovanje u nastavnom procesu, trebaju se učiniti neke promjene u prostoru kako bi se osigurali primjereni prostorni uvjeti. [2] Kada god je moguće, radionice se provode u školskoj knjižnici kako bi se učenici upoznali s njezinim sadržajem te usvajali naviku njezina korištenja. Prostor treba biti uredan i poticajan, međutim iskustva pokazuju da prostor ne bi trebao sadržavati preveliko „šarenilo“ koje

odvlači pozornost učenika tijekom nastavnog sata. Postojeći didaktički materijali ili igračke trebali bi biti pospremljeni u ormarima.

Radionice se planiraju i izvode najčešće u korelaciji Hrvatskog jezika, Likovne i Glazbene kulture, međupredmetnih tema prema izboru knjižničara, a većinom kroz IKT. Potrebno je voditi računa o usklađenosti radionica s Posebnim nastavnim planovima i programom za osnovnu i srednju školu za učenike s teškoćama u razvoju. Tijekom nastavnog sata najčešći su individualni i frontalni oblik rada, rad u paru i manjim skupinama, primjereni sadržaju i uzrastu učenika s teškoćama.

Ciljevi radionica obuhvaćaju poticanje čitalačkih sposobnosti učenika, digitalne pismenosti, razvoj komunikacijskih i socijalnih vještina, upoznavanje prostora školske knjižnice i knjižne građe i slično.

2.3. Praktični primjeri radionica

Primjer radionice za učenike s težim teškoćama u razvoju (mlađe odgojno-obrazovne skupine)

Tema radionice je poticanje verbalnog izražavanja učenika kroz interpretativno čitanje slikovnice o domaćim životinjama. Cilj radionice je potaknuti učenike na aktivno sudjelovanje u slušanju i doživljavanju primjerenog teksta uz razvijanje komunikacijskih, motoričkih vještina u skladu s individualnim mogućnostima svakog učenika u razredu. Neki od odgojno-obrazovnih ishoda su da učenik pokazuje interes za slikovnicu, prepoznaje ilustracije i povezuje ih s elementima priče, imenuje i pokazuje domaće životinje iz priče, sudjeluje u razgovoru verbalno ili neverbalno, slijedi jednostavne upute. Za provođenje radionice potrebni su: slikovnica na temu domaćih životinja, računalo ili pametna ploča za reprodukciju dječjih pjesama, radni listovi tj. predlošci s ilustracijama životinja, dijelovi životinja na predlošcima od papira uz čičak trake.

Knjižničar u uvodnom dijelu stvara opuštajuću poticajnu atmosferu na način da s učenicima provodi kratku igru s pokretima uz odabranu pjesmu s temom domaćih životinja. Učenici se uključuju u skladu svojih mogućnosti. U središnjem dijelu sata knjižničar čita odabranu slikovnicu uz jasno pokazivanje ilustracija. Posebnu pozornost posvećuje intonaciji, jasnoći, tempu čitanja priče uz upotrebu neverbalne komunikacije. Ukoliko slikovnica sadrži vrlo malo teksta, knjižničar je slobodan dodatno proširiti sadržaj vlastitim opisima. Slijedi kratka analiza priče tijekom koje je važno uključiti svakog učenika na način koji je njemu jednostavniji, pokazivanje ilustracija, prepoznavanje i imenovanje životinja, verbalno odgovaranje na jednostavna pitanja ili neverbalne reakcije. U nastavku svaki učenik sastavlja ilustracije životinja na predlošku koje prate priču. Svaka ilustracija je podijeljena na dijelove koji se uz pomoć čičak trake pričvršćuju na odgovarajući predložak. Na primjer, ilustracija domaće životinje psa podijeljena je na tri dijela: glavu, trup i rep. Dijelovi se uz pomoć čičak trake postavljaju na pripremljeni predložak, što znači da učenik treba sastaviti psa od tri dijela. Svaka životinja treba biti na zasebnom radnom listu. Radni list može sadržavati i druge potrebne popratne ilustracije kako bi učeniku bilo lakše otkriti koju je životinju potrebno složiti, dakle sve ovisi o kontekstu priče. Knjižničar pruža podršku tijekom rada učenika, a svaki uspješno izvršeni zadatak prati pohvala. U završnom dijelu provodi se kratka igra s memori karticama ili karticama za prepoznavanje domaćih

životinja, a ako su učenici vidno umorni ili pak neraspoloženi može se pustiti pjesmica s početka radionice.

Primjer radionice za učenike s lakšim teškoćama u razvoju (učenici od 1. do 5. razreda i starije odgojno-obrazovne skupine)

Tema radionice je interpretativno čitanje i dramatizacija priče „Djed i repa“. Cilj je razvijati komunikacijske i socijalne vještine, aktivno slušanje priče, prepričavanje priče uz vizualnu podršku i dramatizacija. Neki od odgojno-obrazovnih ishoda su da učenik prepoznaje glavne likove i slijed događaja priče, uz vizualnu podršku prepričava dio priče ili cijelu priču, sudjeluje u dramatizaciji priče. Potreban materijal za radionicu je slikovnica „Djed i repa“, računalo s projektorom ili pametna ploča, prezentacija s ilustracijama koje prate tijek priče, nastavni listići, bojanka s motivima iz priče, videozapis priče (Youtube).

Knjižničar u uvodnom dijelu razgovara s učenicima o baki i djedu, domaćim životinjama koje imaju kod kuće ili bake i djeda, o radu i pomoći odraslima u vrtu, o povrću koje se uzgaja u vrtu te slijedi prepoznavanje povrća repe. U središnjem dijelu knjižničar čita priču „Djed i repa“, a istodobno se prikazuje prezentacija s ilustracijama koje prate tijek događaja priče. Slijedi kratka analiza priče u kojem sudjeluje svaki učenik, uz vizualnu podršku (prezentaciju) učenici se prisjećaju svakog dijela priče. Knjižničar svakom učeniku treba omogućiti potrebno vrijeme za prisjećanje radnje kako bi sam oblikovao odgovor. Usmjerava učenika uz potpitanja koji potiču prisjećanje. U aktivnosti dramatizacije sudjeluju svi učenici, a prema potrebi se mogu uključiti pomoćnik u nastavi i knjižničar. Svatko preuzima ulogu jednog lika. Iskustva iz rada pokazuju kako učenici vrlo pozitivno reagiraju na ovu aktivnost, zbog čega se preporučuje kao sastavni dio radionice. Završetak radionice uključuje prikaz animirane verzije priče na Youtube-u ili nastavne listiće s kronološkim slaganjem ilustracija i odgovaranjem na jednostavna pitanja, a učenicima s težim teškoćama preporučuje se bojanka s motivima iz priče.

Primjer radionice za učenike s lakšim teškoćama u razvoju (učenici od 4. do 7. razreda i starije odgojno-obrazovne skupine)

Sljedeći primjer radionice usmjeren je za učenike od 4. do 7. razreda te za starije odgojno-obrazovne skupine. Tema radionice je poticanje čitanja kroz slikopriču „Božićni poklon“. Cilj je razvijanje čitalačke i digitalne pismenosti te razumijevanje pročitanoga. Neki od odgojno-obrazovnih ishoda su aktivno sudjelovanje učenika u razgovoru o božićnim običajima i osobnim iskustvima, slušanje književnog teksta, čitanje slikopriče, prepričavanje sadržaja priče. Potreban materijal je osmišljena priča u obliku slikopriče, računalo i projektor ili pametna ploča, digitalna igra u alatu Wordwall (memori, kviz i sl.).

Knjižničar u uvodnom dijelu razgovara s učenicima o božićnim običajima u obitelji. Učenici opisuju kako provode božićne blagdane ili kojim se poklonima raduju. U središnjem dijelu, knjižničar pripovijeda priču „Božićni poklon“ koja je prethodno osmišljena i prilagođena dobi i mogućnostima učenika. Knjižničar priču samostalno osmišljava i izrađuje ili ju može prilagoditi postojećoj priči iz dječjih časopisa ili drugih primjerenih izvora. Zatim dijeli učenicima pripremljenu slikopriču prilagođenu čitalačkim sposobnostima učenika. Učenici s razvijenom vještinom čitanja samostalno pokušavaju čitati slikopriču uz podršku knjižničara, a učenici s nepotpuno ili slabo razvijenom vještinom čitanja trebaju dobiti prilagođenu slikopriču koja se sastoji od isključivo slikovnih simbola ili većinom slikovnih

simbola s jednosložnim i dvosložnim riječima. U završetku radionice učenici kroz digitalnu igru u alatu Wordwall, na primjer memori, povezuju pojmove i ilustracije te tako ponavljaju sadržaj priče.

Primjer radionice za učenike s lakšim teškoćama u razvoju (učenici od 7. do 8. razreda i srednja škola-pomoćna zanimanja)

Tema radionice je razvoj jezično-komunikacijskih kompetencija primjernom kreativnih jezičnih igara. Cilj je razvijati jezične i komunikacijske vještine kroz igru i suradničko učenje, poticati svijest o važnosti pravilne uporabe hrvatskog jezika u svakodnevnoj komunikaciji. Neki od odgojno-obrazovnih ishoda su da učenik primjenjuje pravopisna i jezična pravila u jednostavnim zadacima, proširuje vokabular usvajanjem novih riječi i sinonima. Za radionicu su potrebne kartice s riječima i sinonimima, fotografije za aktivnost pripovijedanja, tekstovi s umetnutim riječima za igru „Izbaci uljeza“, papir, olovke, računalo i projektor ili pametna ploča.

U uvodnom dijelu knjižničar razgovara s učenicima o omiljenim društvenim igrama, učenici razmjenjuju iskustva stvarajući opuštenu atmosferu. Slijedi aktivnost „Reci nešto o sebi“ u kojoj se svaki učenik kratko predstavlja, govori o hobijima, interesima, omiljenim školskim predmetima i slično. Nakon toga, knjižničar otkriva da su upravo sudjelovali u prvoj jezičnoj igri te najavljuje niz kreativnih jezičnih izazova. Učenicima naglašava važnost razvijanja jezičnih vještina i pravilne uporabe hrvatskog jezika u svakodnevnom životu. Središnji dio radionice čine jezične igre koje učenici rješavaju samostalno, u paru ili manjim skupinama. Odabir igara prilagođava se sposobnostima učenika. Na primjer, radionica može uključivati sljedeće aktivnosti:

Fonološka igra: *Zapiši brzo* (prepoznavanje glasova č/ć ili glasovnih skupina ije/je u zadanim riječima).

Morfološka igra: *Upamti me* (učenici jednu minutu promatraju ilustraciju bogatu detaljima, nakon čega zapisuju što više predmeta, osoba ili pojava kojih se mogu prisjetiti).

Leksička igra: *Memori* (na dvadesetak kartica ispisuju se riječi i njihovi sinonimi, učenici podijeljeni u parove ili manje skupine pronalaze parove riječi, na primjer: muzika/glazba. Svaki par/skupina dobije svoj primjerak kartica.)

Igra slušanja: *Riječi, riječi, riječi* (Knjižničar čita 15 slučajno odabranih nepovezanih riječi, dok učenici pažljivo slušaju. Potom učenici na papir zapisuju što veći broj riječi koje su zapamtili. Pobjednik je učenik s najviše zapisanih riječi.)

Govorna igra: *Slikopriča* (Učenici u manjim skupinama dobivaju po jednu sliku ili razglednicu na temelju koje zajednički osmišljavaju kratku priču bez zapisivanja sadržaja. Priču usmeno predstavljaju drugim učenicima.)

Jezična igra *Izbaci uljeza* (Učenici čitaju tekst u koji su namjerno umetnute riječi koje narušavaju smisao, cilj je prepoznati i precrtati suvisle riječi koje ne pripadaju sadržaju.) [1]

Knjižničar može odabrati i druge aktivnosti ovisno o ciljevima radionice i raspoloživom vremenu.

U završnom dijelu knjižničar provjerava zadovoljstvo učenika o sudjelovanju u igrama, zajedno procjenjuju koji su zadaci bili najuspješniji. Na kraju slijedi pohvala učenicima za aktivno sudjelovanje.

2.4. Neposredni odgojno-obrazovni rad kroz projekte i izvannastavne aktivnosti

Uz redovite odgojno-obrazovne radionice, neposredni odgojno-obrazovni rad stručnog suradnika knjižničara ostvaruje se i provedbom projektnih te izvannastavnih aktivnosti. Takvi oblici rada omogućuju ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda prilagođenih individualnim sposobnostima i potrebama učenika, potiču razvoj čitalačke, komunikacijske i socijalne pismenosti te pridonose izgradnji inkluzivnog školskog okruženja. U nastavku su prikazani primjeri prakse iz COOR-a Virovitica.

Individualni projekti poticanja čitanja

Projektno poticanje čitanja važan je oblik rada knjižničara jer omogućuje ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda kroz sadržaje prilagođene individualnim mogućnostima učenika. Svake se školske godine provodi najmanje jedan projekt usmjeren na razvoj čitalačke pismenosti i poticanje interesa za čitanje. Na primjer, projekt *Pričam, pričamo kroz igru* bio je usmjeren na razvoj čitateljskih kompetencija, komunikacijskih vještina i znanja, proširivanje aktivnog rječnika te na usvajanje odgojno-obrazovnih sadržaja kroz igru. Aktivnosti su se planirale u skladu s individualnim obrazovnim potrebama učenika. Poseban se naglasak stavio na aktivno sudjelovanje svakog učenika u zajedničkom pripovijedanju priče, pri čemu se sadržaj priče izražava čitanjem, usmenim izlaganjem ili različitim oblicima neverbalne komunikacije.

Projekti u suradnji s drugim odgojno-obrazovnim ustanovama

Suradnja s redovnim odgojno-obrazovnim ustanovama predstavlja važan segment rada knjižničara jer takav oblik suradnje doprinosi razvoju inkluzivnog okruženja, promicanju tolerancije, međusobnog uvažavanja i prihvaćanja različitosti. Primjer uspješne dugogodišnje suradnje ostvaruje se između COOR-a Virovitica i Osnovne škole Vladimir Nazor Virovitica. Geografska blizina dviju ustanova omogućila je kontinuirano partnerstvo stručnih suradnica knjižničarki koje zajednički planiraju i provode radionice s ciljem razvoja čitalačke pismenosti, socijalno-komunikacijskih kompetencija i inkluzivnih vrijednosti. Radionice se provode tijekom nastavne godine, najčešće u povodu obilježavanja značajnih datuma, kao što su Mjesec hrvatske knjige, Dječji tjedan, Međunarodni dan tolerancije, Međunarodni dan osoba s invaliditetom, Božić, Valentinovo. Pri planiranju sadržaja aktivnosti vodi se računa o podjednakom uzrastu učenika. Prema potrebi, u aktivnosti se uključuju razrednici i/ili drugi učitelji. Dosadašnja iskustva pokazuju da zajedničke aktivnosti pozitivno utječu na razvoj socijalnih kompetencija svih učenika. Učenici redovne škole, nakon zajedničkih radionica, iskazuju veću otvorenost i razumijevanje za učenike s teškoćama u razvoju. Kako bi se osiguralo kvalitetno provođenje, aktivnosti je potrebno pravodobno planirati i uvrstiti ih u školski kurikulum.

Međunarodni projekti i suradnje

Sudjelovanje u međunarodnim projektima doprinosi profesionalnom razvoju stručnog suradnika knjižničara, jačanju stručnih kompetencija i povećanju vidljivosti školske knjižnice na lokalnoj, nacionalnoj te međunarodnoj razini. Dok stečena iskustva pridonose kvalitetnijem i suvremenijem odgojno-obrazovnom radu.

Jedan od najznačajnijih programa međunarodne suradnje je Erasmus+. Knjižničar može aktivno sudjelovati kao koordinator ili kao provoditelj projektnih aktivnosti s učenicima.

Važno ulogu imaju eTwinning projekti koji se većinom provode tijekom cijele nastavne godine. Ovakvi projekti obuhvaćaju različita odgojno-obrazovna područja, a knjižničar odabire projekt u skladu potreba učenika i ciljeva rada. U projektne aktivnosti uključuju se učenici odabrane dobi i prema procjeni knjižničara. Kako bi projekt bio uspješan potrebno je redovito provođenje planiranih aktivnosti, suradnja s međunarodnim partnerima, uz pridržavanje smjernica i pravila autora odabranog projekta.

Primjer uspješne međunarodne suradnje predstavlja projekt poticanja čitanja *Čitanje ne poznaje granice/Branje ne pozna meja* u kojem su sudjelovali i učenici COOR-a Virovitica. Projekt je omogućio upoznavanje slovenske dječje književnosti, ostvarivanje suradnje s partnerskom školom te razmjenu iskustava s učenicima i učiteljima iz Republike Slovenije.

Izvannastavne aktivnosti

Neposredni odgojno-obrazovni rad stručnog suradnika knjižničara ostvaruje se i kroz izvannastavne aktivnosti koje učenicima omogućuju dodatno razvijanje čitalačkih, komunikacijskih i socijalnih kompetencija. Izvannastavnu aktivnost *Mali knjižničari* provodi isključivo stručni suradnik knjižničar s učenicima s lakšim teškoćama u razvoju. Ciljevi aktivnosti su upoznavanje rada školske knjižnice i knjižne građe, usvajanje osnovnih knjižnično-informacijskih znanja i vještina, kao i razvijanje interesa za čitanje. Prema mogućnostima i ovisno o teškoćama učenika, knjižničar učenike priprema za nastup na školskim priredbama, kroz recitacije, igrokaze i druge prigodne aktivnosti. S učenicima se obilježavaju razni značajni datumi tijekom nastavne godine, uređivanjem školskog panoa, izradom tiskanih ili digitalnih plakata te drugim kreativnim aktivnostima. Prema mogućnostima, surađuje se s učenicima redovnih ili posebnih razrednih odjela redovnih škola. Posebna pozornost posvećuje se individualnim mogućnostima učenika te specifičnostima teškoća kako bi se svakom učeniku uključenom u izvannastavnu aktivnost omogućilo aktivno sudjelovanje u planiranim aktivnostima.

3. Zaključak

Današnja uloga stručnog suradnika knjižničara nadilazi tradicionalne knjižničarske poslove te predstavlja važan dio u odgojno-obrazovnom procesu s učenicima s teškoćama u razvoju. Neposredni rad, da bi bio kvalitetan, treba se temeljiti na poznavanju postojećih najnovijih zakonskih i kurikulskih dokumenata, kao i na dobroj pripremi, suradnji s učiteljima, stručnim suradnicima, a zatim i prilagodbi nastavnih sadržaja za svakog učenika pojedinačno sukladno individualnim mogućnostima. Primjeri iz prakse potvrđuju da pažljivo pripremljene i osmišljene radionice, kao i projekti i izvannastavne aktivnosti doprinose razvoju čitalačkih, komunikacijskih, digitalnih i socijalnih kompetencija učenika. Knjižničar treba biti fleksibilan, spreman svaku aktivnost prilagoditi postojećoj situaciji. Tako učenici razvijaju svoje potencijale i ostvaruju odgojno-obrazovne ishode u skladu svojih mogućnosti i sposobnosti.

Zaključno, prema Rogić A. (2022) djeca s teškoćama u razvoju predstavljaju izazov u odgojno-obrazovnom radu misleći pri tome na pozitivnost u prihvaćanju različitosti u odgoju i obrazovanju djece, odnosno učenika. Relevantno je stvarati pozitivno ozračje unutar odgojno-obrazovne ustanove što može jedino kompetentan odgojitelj, učitelj ili stručni suradnik koji razvija osjećaj sigurnosti, poštovanja i podrške djetetu, odnosno učeniku kao individui, što zapravo vodi ka uspjehu u zadovoljavanju potreba svakog djeteta. [8]

4. Popis literature

[1] Aladrović Slovaček K. Kreativne jezične igre. Zagreb: Alfa; 2018.

[2] Čačković P. Smjernice za planiranje, realizaciju i vrednovanje odgojno-obrazovnog procesa za učenike s teškoćama [diplomski rad na internetu]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet; 2025 [pristupljeno 08. 07. 2026.]. Dostupno na: https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/object/ufzg:5393.

[3] Dokler A. Uz aplikaciju e-Galerija dijete može stvoriti svoju priču, igrati se i učiti [Internet]. Zagreb: Medijska pismenost; 2016 [pristupljeno 07. 07. 2026.]. Dostupno na: https://www.medijskapismenost.hr/aplikaciju-e-galerija-dijete-moze-stvoriti-svoju-pricu-igrati-se-uciti/.

[4] Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Smjernice za rad s učenicima s teškoćama (radna inačica) [Internet]. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja; 2021 [pristupljeno 07. 07. 2026]. Dostupno na: https://mzom.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje//Smjernice%20za%20rad%20s%20ucenicima%20s%20teskocama.pdf.

[5] Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Standard za školske knjižnice. Narodne novine, br. 61/2023 [Internet]. Zagreb: Narodne novine d.d.; 2023 [pristupljeno 07. 07. 2026]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html.

[6] Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih. Posebni nastavni planovi i program za osnovnu i srednju školu za učenike s teškoćama u razvoju: Prvi dio [Internet]. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih; 2024 [pristupljeno 07. 07. 2026]. Dostupno na: https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Posebni/posebni-nastavni-planovi-i-program-za-osnovnu-i-srednju-skolu-za-ucenike-s-teskocama-u-razvoju-prvi-dio.pdf.

[7] Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (pročišćeni tekst) [Internet]. Narodne novine, br. 34/14, 40/14, 103/14, 102/19. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta; 2019 [pristupljeno 07. 07. 2026.]. Dostupno na: https://www.zakon.hr/c/podzakonski-propis/41227/pravilnik-o-tjednim-radnim-obvezama-ucitelja-i-strucnih-suradnika-u-osnovnoj-skoli-%E2%80%93-procisceni-tekst-2019.

[8] Rogić A. Odgojno-obrazovni rad s djecom i učenicima s teškoćama u razvoju u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama – DV Latica-Zadar i OŠ Voštarnica-Zadar [diplomski rad na internetu]. Zadar: Sveučilište u Zadru; 2022 [pristupljeno 08. 07. 2026.]. Dostupno na: https://repozitorij.unizd.hr/object/unizd:6575.